

Veštine za ruralno zapošljenje (VRZ) Kosovo 2016 -18

Sažetak projekta

Naslov projekta	Veštine za ruralno zaposlenje (VRZ)
Područje projekta	Šar Planine & Severoistočni region, Kosovo
Cilj projekta	Cilj VRZ-a jeste doprinos povećanju dohodaka i zaposlenja u ruralnim područjima
Ishodi projekta	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mladi imaju pristupa i mogućnost korišćenja prikladnih informacija i veština u vezi sa zaposlenjem 2. Proizvođači unapređuju svoje veštine i ostvaruju bolju povezanost sa tržištem u selektiranom lancu vrednosti 3. Preduzeća povećavaju konkurentnost putem planiranih i svrsishodnih obuka o kvalitetu
Korisnici	Ukupan broj od 6,000 nezaposlenih (ili uposlenih) pojedinaca u ciljanim područjima
Trajanje projekta	II Faza: 2016 – 2018

www.helvetas-ks.org

1. Uvod

Projekat Veštine za ruralno zaposlenje (VRZ) u vrednosti od 1.4 miliona Švajcarskih Franaka u zajedničkom finansiranju od strane HELVETAS Swiss Intercooperation, Medicor Foundation, Julius Bär Foundation i Rieter Foundation, prvu fazu (2013-15) je zaključio u decembru 2015 god.

Cilj VRZ'a je bio doprinos povećanju dohodaka i zaposlenja u seoskim područjima, fokusirajući se na poseban način na četiri zabačene opštine Šarplaninskog i Severoistočnog područja Kosova (Dragaš, Štrpce, Novo Brdo i Kamenica). Mlade žene i muškarci (u okviru ove starosne grupe naročito se naglašavaju mlade žene), kao i pripadnici manjinskih etničkih grupacija, koji se smatraju među najugroženijim grupacijama u ovim regionima, su ciljne grupe VRZ intervencije.

Prva faza VRZ-a je obuhvatila prezentaciju novih i inovativnih rešenja, njihovo testiranje i adaptiranje sa kontekstom, kako bi se adresirala određena ograničenja u smislu veština podrazumavajući povećanje dohodaka i zaposlenja.

Vaspitna grupa (VG) metodologija: Metodologija se dokazala kao koristan instrument pri osposobljavanju mladih žena i muškaraca (1.508- moro njih je obučeno) za zaposlenje kao i za razvijanje preduzimačkih veština kako bi započeli svoj privatni biznis (945 polaznika obuke je uključeno u privrednu delatnost). Dokazalo se učesnicima, takode, da se ekonomske mogućnosti nalaze u lokalnom ekonomskom kontekstu i da migracija u urbane centre ili van Kosova ne znači uvek da mora biti jedino rešenje.

Privatni sektor kao vučna snaga ekonomskog razvoja: Saradnja VRZ-a sa biznisima u šest selektivnim vrednosnim lancima pokazala je značaj integrisanog pristupa koji je, takođe, adresirao potrebne veštine koje trebaju privatnom sektoru kao razvojna snaga. Projektne intervencije su poboljšale položaj malih proizvođača i lokalnih biznisa u snabdevačkom lancu. One su poboljšale, takođe i produktivnost, kvalitet i konkurentnost putem boljeg pristupa znanju, informacijama i unapređenim veštinama zaposlenika.

Uključivanje ugroženih grupacija: U okviru glavne ciljne grupe (mlade seoske žene i mladi muškarci), VRZ je, u odnosu na specifične ugrožene grupacije, zaključio da: ukupan broj osposobljenih žena iznosi 33% od ukupnog broja polaznika obuka, dok je cilj bio 50 %. 33% je bilo pripadnika manjinskih grupacija dok je njihov ciljani procenat bio predviđen 25% . Postizanje amicioznog cilja za žene zahtevaće snažnije polno usredsređenje u drugoj fazi. Barijere, kao što su društvene norme i percepcije, su teže promenljive i zahtevaju dugoročnu viziju projektne intervencije.

Ključna uloga javnog sektora kao regulatora rukovodnih okvira za LER: Lokalni ekonomski razvoj zahteva partnerstvo između javnog i privatnog sektora. Obe strane moraju biti svesne šta je potrebno učiniti u smislu podržavanja ekonomskog razvoja. VRZ intervencije, tokom tri godine I faze projektne delatnosti, su uticale na promenu percepcije lokalnih nadležnika u sledećem: nezaposlenost se sada smatra kao iskušenje koje se može i mora rešavati više na lokalnom nivou nego očekivati rešenja samo od državnog nivoa. Opštine su počele da učestvuju sa investicijama u rešenja koja se iniciraju od strane projekta, pri čemu koriste raspoloživa budžetska sredstva, kao i ostalom podrškom kao što je korišćenje kancelarijskih prostora i logistika.

U prvoj fazi se uspešno zaključuje da su predviđeni ciljevi postignuti, dok su u nekim slučajevima i prekoračeni. Neki od postignutih rezultata su: 4.896 osoba je podržana obučavanjem što čini 94 % od ukupnog planiranog broja (5.200 osoba). Nadgledanje projekta je

pokazalo da su do danas 1.603 njih našli zaposlenje ili su započeli dodatnu ekonomsku aktivnost, što znači da je, ovim, projekat postigao oko 90% opšte predviđeni cilj zapošljavanja. Osim kvantitativnih podataka, u kvalitativnom smislu se zaključuje da informacije i izvučene pouke indiciraju da modeli razvoja veština i rešenja, pilotirani od strane VRZ, vode ka poželjnim ishodima.

2. Obrazloženje za II fazu (2016 -18)

Na osnovu pouka iz I faze, i saznanja o vladanju problema visoke nezaposlenosti, manjkanju veština i niskom privrednom razvoju u ruralnim sredinama, Helvetas i njeni podržavajući donatori su odlučili da nastave sa još jednom trogodisnjom fazom. Visoka stopa nezaposlenosti afektira naročito tri grupacije.

- **Mladi:** Stopa nezaposlenosti mladih iznosi 61%. Mlada osoba na Kosovu je dva puta više ugrožena od nezaposlenosti u odnosu na odraslu osobu. Više od jedne trećine osoba u starosti od 15-24 godina nije uključena u obrazovanje, obučavanje ili zaposlenje (NEET). Oni su totalno isključeni sa obrazovnog sistema i sa radnog tržišta.¹
- **Žene:** Samo jedna u pet radno sposobnih žena je zaposlena. U upoređenju sa susednim zemljama, učesće ženske radne snage u radno tržište je znatno niže. Sem toga nezaposlenost žena je znatno veća od nezaposlenosti muškaraca i iznosi 41.6% žena naspram 33.1% muškaraca.²
- **Manjine:** Ishodi radnog tržišta za manjine su nepovoljni. U poređenju sa albancima, stopa nezaposlenosti kod srba je za 15 % viša dok kod roma, aškalija i egipćana za 18 %.³

Na nezaposlenost utiču određeni razlozi. Najvažniji razlog se odnosi na neefikasni obrazovni sistem i slab ekonomski rast.

Kosovski sistem **Stručnog obrazovanja i obučavanja (SOO)** ne obezbeđuje potrebe privatnog sektora: obrazovni planovi i programi su zastareli i bez dopunjavanja, polaznici teško dobijaju mogućnost za praktični rad uz školovanje, i učitelji teško dobijaju pedagoške obuke. Kosovski **privatni sektor** ne pruža dovoljno posla za ubrzani rast radne snage.

Istovremeno, privreda ima poteskoća u razvoju i proširenju kako po osnovi ograničenih ljudskih resursa tako i po osnovi nepovoljnih investicionih okolnosti.

Svi ovi faktori bivaju još **jači u ruralnim/zabačenim područjima** podrazumevajući lokalni ruralni razvoj. Omladina, žene i manjine u ruralnim i zabačenim sredinama suočavaju se sa određenim poteškoćama kako u pogledu zapošljavanja tako i u ostvarenju samozapošljavajućih mogućnosti. Pristup formalnom SOO nije uvek moguć. Napuštanjem školovanja, uglavnom od strane žena, čini da oni ne ispunjavaju minimum potrebnog znanja za upis u formalni SOO sistem. Manjine ispoljavaju poteškoće u smislu jezičkih bariera kao i činjenice da neki nastavni programi ne pružaju na njihovom maternjem jeziku. Društvene norme, takođe, veoma često sprečavaju pristup žena i manjina mogućnostima dohodaka i zapošljavanja. Privatni sektor u periferiji je slab i nerazvijen; javno i privatno zaposlenje je skoncentrisano u urbanim centrima.

3. Vizija, cilj i uticaj

Opšta vizija VRZ projekta je da seoska populacija, naročito mlade žene i muskarci Šarplaninskog i Severoistočnog regiona Kosova imaju bolji pristup dohocima i mogućnostima

¹ Kosovo Agency of Statistics, Results of the Kosovo 2014 Labor Market Survey, p. 9

² Kosovo Agency of Statistics, Results of the Kosovo 2014 Labor Market Survey, p. 9

³ ILO Young people's transition to work: Evidence from Kosovo http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_policy/documents/publication/wcms_113895.pdf, p. 65

zapošljavanja o okviru lokalnog ekonomskog konteksta, i budu u stanju da odlučno ostvare svoje ideje ispunjavajući idejne zahteve. Jedna od vizija jeste i to da kako žene i muskarci, tako i albanci i manjine imaju podjednaki pristup i prevazilaženje diskriminacionih ograničenja u aktivnom radom tržištu.

Opšti cilj VRZ-a je “ unapređene mogućnosti za dohodak i zaposlenje za mlade, naročito za žene i manjine, i seoskih domaćinstava u opštinama Šar Planina i Severoistoka Kosova.”

Tri ključne karakteristike cilja-podvlačimo:

- **Jedan**, dok u projektu preovladava korist za širu populaciju u ciljanim područjima, aktuelnu **ciljanu grupu** čine mlade žene i muskarci u starosti od 15-35 godina. Posebna pažnja će biti posvećena stvaranju podjednakih mogućnosti za žene i muškarce, kao i albanske većine sjedne i srba, gorana, bošnjaka, roma, aškalija i egipćana na drugoj strani (RAE). Naročito se žene i manjine suočavaju sa mnoštvom ograničenja koje imaju prirodu socijalnih normi i percepcija koje sprečavaju pristup mogućnostima prihoda i zapošljavanja.
- **Dva**, formulacija cilja ističe, takode, **mogućnosti prihoda i zapošljavanja**, što znači da je cilj, ne samo zapošljavanje mladih, već i stimuliranje preduzetništva i poboljšanje dohodaka seoskih domaćinstava u okvirima lokalnog ekonomskog konteksta.
- **Tri**, finalni učinak projekta je geografsko fokusiranje na opštine Šar Planina i Severoistoka Kosova. S obzirom da će fokus nastaviti da budu četiri opštine koje su selektirane u prvoj fazi projekta (Dragaš, Štrpce, Novo Brdo i Kamenica), strategija projekta će težiti da proširi svoj doseg na još osam dodatnih opština po istim područjima promovisući pružaoce usluga kojima se projekat služio tokom prve faze projekta.

4. Način sprovođenja projekta i ishodi

Radi postizanja poboljšanog pristupa mogućnostima dohodaka i zaposlenja, integrisani pristup VRZ-a nastoj da unapredi sposobnost zapošljavanja mladih kroz što usklađenije radne veštine, sa potrebama radnog tržišta, kroz ostvarenje bolje integracije lokalnih malih proizvođača i biznisa u selektivni snabdevački lanac, i kroz stimuliranje povećane konkurentnosti biznisa investirajući u neformalno obrazovanje i obuku.

Olakšavajući pristup projekta u drugoj fazi biće **snažno usredsređen na produbljanju (postojanosti) i proširenju (stepena) uticaja koji je, inovativnim modelima i rešenjima, postignut u prvoj fazi projekta.** Tri najznačajnija ishoda koji su obuhvaćeni ovim su:

- **Razvoj veština:** Metodologija grupne nastave se pokazala efektivnom u osposobljavanju mladih žena i muskaraca u pogledu potrebnih stručnih veština i za njihovo bolje pripremanje za uključivanje u tržište rada. Lokalne institucije kao što su Javna služba za zapošljavanje (JSZ) i Lokalni akcioni savet mladih (LASM) izrazili su interesovanje da preuzmu metodologiju na dalje korišćenje kako bi pružili postojaniju podršku usluga za mlade koji traže posao. Radi sprovođenja pomenutog, od VRZ oni traže razvoj kapaciteta i podršku za početne aktivnosti, uključujući i adaptaciju metodologije za osnivanje njihove institucije.
- **Integracija SME u snabdevačke lance:** U okviru selektiranih šest snabdevačkih lanaca, VRZ je uspešno postigao poboljšanje integracije malih proizvođača vodeći ih prema većoj produktivnosti i kvalitetu proizvoda, i samim tim i do većih porodičnih dohodaka. Većina spomenutih znanja i informacija je preneseno putem ugovorenih pružioaca usluga. Neki od ovih pružioaca usluga sada nastavljaju da pružaju usluge za razvoj veština. Ostalo je puno toga što se mora odraditi kako bi se podržalo postojano funkcionisanje ovih službi. Njihove potrebe su: procena tržišne potražnje, razvoj proizvoda, model razvoja biznisa i razvoj kapaciteta/prezentacija

- **Privrednička konkurentnost kroz neformalno obučavanje:** Biznisi u ciljanim opštinama od strane VRZ počeli su da menjaju svoju percepciju o potrebi investiranja u ljudske resurse. Mnogi od njih su uložili svoj vlastiti novac u neformalno obučavanje postojećih i budućih radnika kao dodatak doprinosa projektu. Uvidevši pozitivne uticaje na rezultate biznisa, neki od biznisa, sada su voljni da preuzmu troškove daljeg obučavanja. Od 61 pružaoca obuke, 6 njih je zabeležilo rast potražnje od strane lokalnih aktera-postoji potencijal za razvoj efektivnog tržišta za neformalno obučavanje i obrazovanje što je, uz učešće privatnog sektora (kao što su korisnici, doprinosioci i službe obuka) i u partnerstvu sa javnim sektorom (kao što su kancelarije LER-a i PES). Mnogo toga još treba činiti kako bi se ovo tržište razvijalo na postojan način, i kako bi se obezbedilo širenje doseg na više lokalnih biznisa.

5. Ciljana grupa i geografski fokus

Ciljane grupe su mladi, žene i manjine starosti od 15-35 godina (50% žena i 25% manjine), kao i poljoprivrednici i biznisi.

Ukupan broj ciljane populacije u dva regiona dostiže broj od 6000 To su. 1. nezaposleni mladi, žene i manjine, 2) akteri snabdevačkog lanca: mali proizvođači, vlasnici biznisa i njihove porodice, 3) zaposlenici u lokalnim biznisima.

VRZ II **nastavlja se fokusirati na 4 opštine iz I faze** (Dragaš, Štrpce, Novo Brdo i Kamenica), produblivanje učinka sa snažnim usredsređenjem na kapacitete u lokalnim ekonomskim institucijama kako u pružanju osnovnih usluga za razvoj veština i kapaciteta, tako i u smislu nastojanja na proširenju doseg a i na još osam novih opština u **Šarplaniskom i Severoistočnom** regionu Kosova.

6. Partneri

VRZ saraduje sa raznim partnerima: biznisi, javne i privatne organizacije, lokalne i međunarodne NVO. Kako bi ostvarili promene u institucionalnim ekonomskim okvirima u područjima projektnih intervencija VRZ je procenio i selektirao potencijalne partnere i očekuje saradnju naročito sa opštinama, i to sa: direktoratom za omladinu, poljoprivredu i ekonomiju, opštinskim službama za zapošljavanje, lokalnim biznisima, pružiocima obuka, članovima Udruženja biznisa, Udruženjem proizvođača, Lokalnim akcionim savetom omladine,

VRZ će u drugoj fazi zahtevati veću odanost od svojih partnera, zamenjujući svoje direktno prisustvo sa indirektnom podrškom projekta. S toga će ugovori zajedničkih ulaganja obuhvatati nastojanja korišćenja što više moguće lokalnih resursa (i malih projektnih resursa). Partnerstva će se morati zasnivati više na obostranom sveobuhvatnom razumevanju kako bi se ojačala uloga lokalnih partnera u smislu da budu u stanju da nastave sa vođenjem projekta i nakon okončanja finansijske podrške VRZ.